

(víc než jen reportáž)

V červnu 2012 jsem napsal reportáž o pořadu Věry Slunéčkové a Milana Dvořáka na počest patnáctého výročí úmrtí **Bulata Šalvoviče Okudžavy**. Letos se tento pořad konal k nedožitým Okudžavovým devadesátinám. Nechci psát reportáž o stejném pořadu podruhé, ale chci napsat své vyznání osobě, která mi v životě mnohé dala. Rusko oslavuje 9. květen jako Den vítězství. Bulat Okudžava se ve stejný den v roce 1924 narodil. Na jeho díle a životě lze popsat a ilustrovat jednu etapu velkého národa. Národa, který trpěl jako málokterý na světě. Národ vítězů, kteří slovy Okudžavy „
pomníky vyšší než svá vítězství“

„. Národ, vedený řadu let osobou představující čisté zlo, osobou nazvanou v básni Arbatská inspirace „kníračem“. Nikdy jsem nepochopil, jak bylo možné, že člověk, jemuž režim „knírač“ zavraždil otce a uvěznil matku v lágru, šel se jménem diktátora dobrovolně bojovat proti režimu jiného diktátora, stejně zruďného a stejně krutého. Nelze však soudit, když jsem tu dobu neprožil a ani si ji neumím dost dobře představit. Samozvaných kavárenských historiků není málo. Pocity nadšeného mládí, které ve věku mladším než byl věk odvodní povinnosti do armády, dobrovolně obléklo vojenskou uniformu, popsal Okudžava v próze

Nás vzbudilo ráno již chladné

(překlad Ludmila Dušková). Tato krátká próza však nebyla první na téma válka. Páteř pořadu Věry Slunéčkové a Milana Dvořáka tvoří první Okudžavova próza z roku 1961 s názvem

Bud' zdarov, školjar

, přeložená Annou Novákovou jako

Ahoj, študente

. Pojetí Velké vlastenecké války v díle Bulata Okudžavy, který v ní čtyři roky bojoval, je odlišné od obrazu války předkládaného mé generaci. Válka měla svůj obraz ve filmech plných patosu a byla reprezentována hrdinnými vzory typu Matrosova či Meresjeva (obě postavy byly skutečné). Někde vzadu byla válka řadových vojáků, s nedostatkem jídla a pušek, s politruky s revolverem ženoucími vojáky do útoku, válka nehrdinných postav, které za cenu nesmírných obětí válku vyhráli. Jiný pohled na válku byl ojedinělý. Mezi první výjimky patří film režiséra Michaila Kalatozova

Jeřábi táhnou

z roku 1957, v němž krom Alexeje Batalova hrála Tatjana Samojlovová, nedávno zesnulá, jedna z nejlepších a nejkrásnějších světových hereček. Ve filmu chybí obvyklý patos, je o lásce a zradě nehrdinných ruských lidí. Próza Ahoj, študente je v podstatě Okudžavovou autobiografií. Osmnáctiletý, křehký a vyjukaný kluk v uniformě touží po lásce, nabíjí minomet, aniž vidí nepřítele, a jeho hlavní starostí je obstarat si obyčejnou lžici. Na pozadí bouchají miny a granáty, které zabíjejí jeho kamarády. Určitým odrazem této prózy je film režiséra Vladimíra Motyla

Žeňa, Žeňčka a kaťuša

, natočený na základě Okudžavova scénáře v roce 1967. Hrdinou je mladičkový voják Žeňa, obsluha proslulých raketometů přezdívaných „kaťuša“. Žeňa, podobně jako hrdina prózy Ahoj, študente, miluje spojařku Žeňu. Jejich schůzky jsou lemovány dialogem „

posedíme, pokouříme a napijeme se čaje

“, tedy stejně jako v próze. Žeňa není ani vojínem Čonkinem, ani Pavlem románu Na západní frontě klid. Spíše mi připomíná Šrámkova Jana Ratkina, byť v podmínkách války. Film končí smrtí Žeňovy lásky, těsně před koncem války. Bulat Okudžava si ve filmu zahrál epizodní roli vojáka a zazpíval píseň

O kapkách dánského krále

. Vladimír Motyl režíroval i dva další filmy s písněmi Bulata Okudžavy -

Bílé slunce pouště

(1971), v němž zněla píseň

Vaše blahorodí

a v minulé reportáži zmíněné

Běloruské nádraží

s písní

Desátý prapor

. Okudžava skládal nejprve texty a výjimkou je známá

Píseň o smolenské cestě

, k níž složil v roce 1946 nejprve melodii. V naší zemi byl Okudžava poprvé v roce 1964, provázený Annou Novákovou (měl jsem tu čest tuto fenomenální a již nežijící překladatelku osobně poznat). V rozhlase nazpíval píseň

Král

, vyznání všem klukům z Arbatu, kteří padli. Válka je v básních a písních Bulata Okudžavy líčena stejně jako v próze, s odstupem času s hořkostí a smutkem. Jeho písně nejsou ani popěvky Marka Bernese (Píseň frontového šoféra), ani veselou písní Smugljanka, Moldavanka, znějící ve filmu Zpívající eskadra. V písních Bulata Okudžavy čeká vojáka po návratu do rodného domu pach loupeže, je v nich nevíra v hrdinské písně pěchoty, husaři jedou z náručí děvčat rovnou umřít a pošťák zešílí, než najde adresáty z desátého praporu. Smutek a nostalgie nad ubíhajícím životem a ztracenou láskou cítím v písní o starém saku, které ani po přežití lásku nevrátí. Znovu jsem poslouchal písně o papírovém vojáčkovi či píseň o první lásce, první válce a první zradě. Jsou večery, v nichž si přeji, aby čas neubíhal, aby se na chvíli zastavil. Mezi takové patřil večer pocty Bulatu Šalvoviči, z úst

Věry Slunéčkov

é a

Milana Dvořáka

. Takové večery, jakým byl ten 13. května v Cafeidoskopu, mi zůstanou pod kůží i v duši. Děkuji Vám, Bulate Šalvoviči, naučil jste mě pokoře a vnímání tiché krásy, čest Vaší památce.

P. S.: O výročí B. O. jsem o tom v médiích nenašel zmínku. Patrně mají přednost rozhovory s pravomocně odsouzeným vrahem. Občas je mi z toho zle.